

**МОДЕЛЮВАННЯ ДИДАКТИЧНИХ ЗАСОБІВ У ПРОЦЕСІ
НАВЧАННЯ КИТАЙСЬКОЇ МОВИ УЧНІВ У НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ
ШКОЛІ: КОМПЕТЕНТНІСНИЙ ПІДХІД**

Людмила Сократова,
*учитель-методист китайської мови
Київської гімназії східних мов № 1,
Заслужений вчитель України*

На етапі реформування системи загальної середньої освіти, зокрема іншомовної освіти в Україні, становлення Нової української школи (НУШ), особливого значення набуває мовна підготовка особистості – носія культурно-мовних цінностей українського, інших народів, оскільки неможливо бути успішним фахівцем, професіоналом, не володіючи мовами міжнародного спілкування. Важливим засобом формування у здобувачів початкової освіти умінь і навичок іншомовного говоріння, читання, слухання й письма є підручник. Значущість цього виду навчальної літератури полягає в тому, що він визнаний основним носієм змісту освіти і засобом навчання, а для учнів 1–4-х класів – основним джерелом знань.

Навчання китайської мови учнів Київської гімназії східних мов № 1 (з 1956 р.) спрямоване на досягнення здобувачами освіти комунікативної компетентності, готовності до живого, невимушеного спілкування з носіями мови в типових ситуаціях соціокультурної сфери. Звісно, що така мета вимагає суттєвого оновлення змісту іншомовної освіти на всіх рівнях – від добору, організації та розподілу мовного й мовленнєвого матеріалу до прийомів його введення і роботи з ним.

З огляду на зазначене, актуальність створення навчально-методичного комплексу з китайської мови для учнів 4-х класів НУШ є безперечним, насамперед тому, що це перший досвід на шляху створення вітчизняного навчально-методичного комплексу (НМК) з китайської мови.

Вагомий внесок в обґрунтування теорії конструювання змісту шкільних підручників зробив український учений В.Г. Редько в монографії «Конструювання змісту шкільних підручників з іноземних мов: теорія і практика» [5] та в обґрунтування сутності компетентісно орієнтованого навчання іноземних мов у початковій школі в методичних рекомендаціях «Організація компетентісно орієнтованого навчання іноземних мов у початковій школі» [6].

Він окреслив типові дидактичні та методичні вимоги до вправ/завдань під кутом зору сучасних підходів до навчання іншомовного спілкування учнів початкової школи, які актуальні для діяльності сучасного вчителя. Відповідно, вправи/завдання повинні:

- якнайповніше відповідати завданням, які визначаються головною метою навчання іноземної мови в початковій школі – оволодіння мовою як засобом міжкультурного спілкування в межах сфер, тем та обсягу мовного матеріалу, окреслених навчальною програмою;
- урахувати вікові психологічні особливості та потенційні можливості учнів 1–4 класів, їхній навчальний досвід (достатній рівень готовності для успішного виконання вправи/завдання) та інтереси;

- сприяти збалансованому засвоєнню учнями іншомовних комунікативних дій, котрі забезпечують оволодіння чотирма видами мовленнєвої діяльності;

- сприяти ефективному формуванню іншомовних навичок і вмінь як основних механізмів спілкування; урахувати досвід учнів, набутий у вивченні рідної мови та інших предметів (міжпредметні зв'язки); урахувати особливості матеріалу, що вивчається: його складність і трудність засвоєння, у зв'язку з чим, передбачати здійснення диференційованого підходу до визначення якісного й кількісного складу комплексів (підсистем) вправ/завдань;

- бути організованими відповідно до принципу наступності, який передбачає, що кожна наступна вправа базується на попередній і є складнішою від неї; не бути автономною, а пов'язаною з попередньою й наступною діяльністю, для успішного виконання якої учні мають володіти відповідними навичками та усвідомлювати свої дії; забезпечувати чіткість у формулюванні завдання (інструкції): не допускати виникнення подвійних асоціацій щодо його (її) розуміння, орієнтувати учнів у способах виконання діяльності, сприяти раціональному добору для цього доступних і дидактично доцільних засобів вираження (як уже зазначалося, для учнів початкової школи, особливо в 1-му і 2-му класах, пріоритетними є операції та дії, що виконуються за зразком як орієнтовною основою діяльності);

- умотивувати діяльність учнів, викликаючи інтерес до навчання;

- сприяти розвитку креативних здібностей учнів, спонукати до рефлексії з метою оцінювання власних навчальних досягнень і забезпечувати школярів способами їх удосконалення;

- забезпечувати учнів стимулами й опорами: а) вербальними (ключові слова, план, зразки-моделі автентичного мовлення); б) невербальними (різноманітні ілюстративні матеріали), і, просуваючись у навчанні, передбачати поступове зняття опор, ураховуючи рівень навченості школярів і набутий ними досвід;

- забезпечувати можливість організації навчання іншомовного спілкування у формі діалогу культур (рідної та чужої), для цього сприяти взаємопов'язаному навчанню іноземної мови і культури, формувати в учнів здатність порівнювати об'єкти спілкування в рідній та чужій культурах, усвідомлювати їх аналогічність або відмінність, дотримуватися толерантності у ставленні до їх особливостей;

- бути комунікативно спрямованими – орієнтувати учнів на характер діяльності, що формується, і сприяти використанню її в мовленнєвій

взаємодії, задовольняючи комунікативні потреби школярів у межах тем, які вивчаються, а також забезпечувати оптимальну комунікативну доцільність мовних і мовленнєвих засобів, дібраних до змісту навчання, їх активну комунікативність;

- сприяти формуванню ключових компетентностей та іншомовної міжкультурної комунікативної компетентності відповідно до вікових і навчальних можливостей молодших школярів, зокрема вміння вчитися, набувати досвіду самостійно вдосконалювати свій рівень навченості згідно з майбутніми потребами;

- забезпечувати учням можливість усвідомлено оволодівати способами навчальної діяльності, учитися самостійно виконувати навчальні дії, що сприяють оволодінню іншомовною комунікативною діяльністю;

- забезпечувати зворотний зв'язок (з метою корекції дій, що виконуються, або надання необхідних рекомендацій, якщо того потребують навчальні обставини) [2, с. 60–62].

НМК з китайської мови «Чарівна країна Китайської Мови» для 4 класу [8] ґрунтується на наукових положеннях, запропонованих відділом навчання іноземних мов Інституту педагогіки НАПН України [2; 3], реалізує Концепцію підручника для шкіл із поглибленим навчанням китайської мови [7]. Його створення зумовлене необхідністю пошуку нових інтенсивних шляхів і засобів мовної освіти України, що переходить на новий зміст, що, безумовно, потребує застосування нової сучасної методики. Таким чином, НМК презентує новостворюване покоління підручників для системи загальної середньої освіти в Україні.

Структура підручника китайської мови для 4 класу чітка: визначено зміст і обсяг обов'язкових для засвоєння мовних знань, окреслено логіку й послідовність оволодіння ними учнями відповідно до вимог навчальної програми. Зміст викладеного матеріалу відповідає принципам науковості та доступності, зберігається загальна стратегія навчання – від усної мови до читання і письма.

Під час укладення НМК з китайської мови ми спиралися на дослідження Н.Ф. Бориско, яка визначила такі функції підручника іноземної мови: моделювальну, навчальну, управлінську, інформаційну, мотивуючу, індивідуалізуючу, компенсаторну, контролюючу, організаційно-планувальну, адаптивно-оптимізуючу, діагностичну [1]. У процесі підготовки НМК ураховувалися також рекомендації В.Г. Редька щодо принципів добору матеріалів (мовного, мовленнєвого, ілюстративного, інформаційного) до змісту навчання, спрямованих на забезпечення комунікативної компетентності учнів [5, с. 223–227].

Комунікативний підхід співвідноситься з питаннями розвитку в учнів умінь і навичок комунікативної поведінки, адекватної цілям спілкування і соціальному статусу комунікантів, а також з питаннями освіти, розвитку і виховання учнів. Пріоритетними засобами формування вмінь у спілкуванні є комунікативні завдання (навчально-мовленнєві ситуації, рольові ігри тощо). Комунікативне спрямування процесу навчання іноземних мов у сучасному ЗЗСО має бути забезпечене певними умовами, які дають учням змогу не тільки виконувати заплановані завдання, а й сприяти розвитку в них індивідуальних якостей. Насамперед, це такі:

- активізувати пізнавальну діяльність з метою використання набутих знань на практиці й чіткого усвідомлення потреб, місця й об'єктів їх застосування;

- сприяти чіткій організації роботи в співпраці під час розв'язання різноманітних комунікативних проблем/ситуацій;

- забезпечувати можливість активного спілкування через різні засоби, зокрема мережу Інтернет, з однолітками із різних сфер зовнішнього соціуму (клас, школа, країна, зарубіжжя);

- забезпечувати вільний доступ до необхідної інформації з метою формування в учнів власної позиції, розвитку вміння її аргументовувати, різнобічно досліджувати;

- сприяти розвитку в учнів постійної потреби в удосконаленні їхніх інтелектуальних можливостей для набуття досвіду виконувати різноманітні завдання соціально-комунікативної важливості.

Відповідно до висловлених тез вважаємо за доцільне зазначити, що навчання іншомовного міжкультурного спілкування, результатом якого є досягнення взаєморозуміння в міжкультурному діалозі, покладено нами в основу змісту підручників. З огляду на це, такий зміст створюється у формі спілкування щодо актуальних проблем життєдіяльності громадян країни, мова якої вивчається, і громадян своєї країни. Звісно, що пріоритетними за такого підходу мають бути сфери діяльності однолітків, їхні інтереси і форми поведінки в різних життєвих ситуаціях. При цьому передбачається, що учні комплексно оволодівають уміннями в усіх видах мовленнєвої діяльності, а культура спілкування стає своєрідним механізмом досягнення взаєморозуміння й толерантного ставлення до всіх його учасників, які здійснюють мовленнєву взаємодію в соціальній та культурній сферах.

Ми погоджуємося з В.Г. Редьком, що процес підручникотворення – це різнобічна та багатомна діяльність, яка потребує не тільки певних наукових знань, але й значних творчих зусиль і насамперед усвідомлення того, що це важлива державна справа, від якості виконання якої залежить рівень

шкільної іншомовної освіти в ЗЗСО [5]. Саме ці тези взято нами як головні в нашій підручникотворчій діяльності.

Чинниками впливу на створення змісту шкільного підручника з китайської мови нами визначено такі:

- засоби, що забезпечують виконання мети і завдань навчання іншомовного спілкування;
- мета вивчення іноземної мови в закладі загальної середньої освіти;
- вікові психологічні особливості учнів, їхні інтереси, навчальний досвід і комунікативні потреби;
- рівень умотивованості навчальних дій учнів, спрямованих на оволодіння іншомовною комунікативною діяльністю;
- методи, форми і способи презентації та активізації навчального (мовного, мовленнєвого, інформаційного) матеріалу;
- умови, що забезпечують учням можливість демонструвати свій навчальний досвід у різних видах мовленнєвої діяльності відповідно до змісту навчання;
- методи і форми контролю рівня засвоєння учнями іншомовного навчального матеріалу;
- форми і способи організації взаємопов'язаного навчання іншомовного спілкування і культури народу, мови якого навчаються учні;
- дидактично доцільний добір засобів орієнтування, що сприяють ефективній та раціональній організації діяльності учнів;
- можливість для учнів спостерігати результати своєї діяльності та коригувати її відповідно до власних іншомовних комунікативних намірів;
- оптимальний добір і раціональна збалансованість навчального матеріалу для набуття учнями іншомовного комунікативного досвіду відповідно до вимог навчальної програми;
- можливість для вчителів ефективно здійснювати педагогічне управління навчальною діяльністю учнів є метою оволодіння ними змістом навчання китайської мови.

НМК з китайської мови для 4 класу складається з підручника (175 сторінок) та робочого зошита (55 сторінок). Його головною метою є формування та розвиток навичок і вмінь усного мовлення, аудіювання, читання й письма. Комунікативний підхід до навчання є провідним і визначає як окремі методичні прийоми, так і організацію матеріалу в цілому. Навчальні матеріали підручника і зошита поділяються на 12 уроків та охоплюють такі теми: «Транспорт», «Мій друг», «Шкільне приладдя», «Наша школа», «Улюблені заняття», «Мій друг захворів», «Наш клас», «Свята», «Мій робочий день», «Моя кімната», «Їжа», «Літні канікули».

Для досягнення мети навчання нами пропонується така структура кожного уроку: ситуативні діалоги, нові слова та ієрогліфи, граматики, тренувальні вправи, тексти за основною темою, матеріали з аудіювання, тексти для позакласного читання, вірші, пісні, додаткові матеріали з культури Китаю, дидактичні ігри. У кожному параграфі зроблено акцент на тематичний принцип подання лексичного матеріалу у вигляді таблиць, де слова і словосполучення, що підлягають активізації, згруповані навколо ключових слів, пов'язаних з основною тематикою. Крім того, надається стислий виклад граматичного матеріалу для активного й рецетивного засвоєння, вправи для тренування у вживанні граматичного матеріалу в усному мовленні та на письмі. Новий матеріал вводиться наочно за допомогою нескладних схем і таблиць. Текст кожного уроку містить новий лексичний і граматичний матеріал і є основою для розвитку навичок й умінь усної та писемної мови. Ситуативна організація дидактичного матеріалу передбачає змістовну розмаїтість навчання, відкриває можливості природнього комбінування мовного та мовленнєвого матеріалу.

Навчальний посібник містить розповіді, загадки, прислів'я, скоромовки, дитячі вірші та пісні, тексти для позакласного читання та слухання, що дозволяє збільшити обсяг навчального матеріалу, який сприяє поглибленню знань учнів з лексики і граматики.

У НМК застосовано функціональний підхід до вивчення мовних явищ. Вони подаються у зв'язному висловлюванні – тексти та взаємодіють з усіма елементами мовної системи. Таке групування різнорівневих мовних явищ забезпечує школярам можливість простежити функціональні зв'язки між мовними одиницями різних рівнів, збагнути їх взаємозалежність, взаємодію і саме так підвести дітей до розуміння закономірностей та сприйняття певних правил.

Передбачено, що соціокультурна проблематика включених до підручника текстів має забезпечувати засвоєння учнями духовних і культурних цінностей, моральних норм, сприятиме їхньому естетичному розвитку. Мислення й мовлення школярів розвиватимуться у процесі їх відповідей на подані до текстів запитання, а також під час коментуванні окремих фрагментів текстів і нескладної їх інтерпретації (наприклад, характеристики дійових осіб, умотивованої оцінки їхніх учинків), прогнозування змісту тощо. Слід зазначити, що дібраний авторами текстовий матеріал є різноаспектним за змістом, цінним у виховному плані, розвивальним, цікавим для сучасних дітей.

Дбаючи про належний розвиток в учнів 4-х класів навичок і умінь читання, автори підручника прагнуть сформувати в них відповідні вікові

читацькі навички. Авторським колективом вибудовано систему роботи, спрямовану на вдосконалення вміння читати (читати вголос і мовчки), сприймати тексти різних типів мовлення, вдаючись до різних видів читання. У підручнику з метою поліпшення якості читання більша частина ієрогліфічних текстів і вправ мають транскрибований варіант. Треба зазначити, що в матеріалах для читання й аудіювання авторами збережено автентичну мову текстів, оскільки жива мова – запорука цікавої та успішної роботи на уроці. Така організація матеріалу слугує емоційною підтримкою навчального процесу, активізації країнознавчих знань і в такий спосіб залучає до культури країни, мова якої вивчається. Як джерело, автори використовують дитячу літературу, видану в КНР.

Післятекстові вправи спрямовані на перевірку розуміння прочитаного тексту та формування вміння зв'язно і логічно викладати його зміст. Текст є моделлю для розгорнутого монологічного висловлювання з конкретної теми. Урок містить також діалоги як повсякденного, так і культурознавчого характеру, що є прикладом використання певного мовного матеріалу в усному мовленні.

Особливий інтерес становить подана в підручнику система ситуаційних вправ і завдань для розвитку вмінь і навичок усного діалогічного спілкування, що є важливою умовою повноцінного опанування мовою.

Групування мовного матеріалу довкола тексту дає змогу авторам забезпечити комплексне і систематичне повторення раніше вивченого: на кожному уроці вчитель зможе повернутись до вивченого, та, з'ясувавши рівень засвоєння школярами навчального матеріалу, продовжити формування навичок і вмінь застосовування здобутих знань на практиці.

Безперечною перевагою підручника є надання значної уваги авторами розвиткові вмінь і навичок аудіювання, що для учнів школи є особливо важливим. Нами розроблено систему завдань на основі аудіотексту, виконання яких сприятиме формуванню вміння слухати і розуміти, визначати головну думку аудіотексту, встановлювати причино-наслідкові зв'язки між висвітленими в ньому подіями та явищами, розвивати уяву, сприймати створений авторами культурознавчий контекст.

Найбільшу цінність представляють навчальні матеріали з подання та вироблення навичок ієрогліфічного письма за принципом від простого до складного.

У підручнику та в робочому зошиті подано багато яскравих ілюстрацій, які допоможуть учням краще засвоїти навчальний матеріал.

Застосований авторами підручника диференційований підхід до учнів, реалізується через варіанти виконання творчих завдань, а також включення

завдань підвищеної складності. Цінним є враховане в підручнику раціональне поєднання індивідуальних, групових і колективних форм роботи.

Навчання за представленим НМК, на нашу думку, сприятиме ґрунтовному опануванню школярами китайської мови та підвищенню культури їхнього мовлення. За своїм змістом і структурою підручник є новаторським і відповідає сучасним вимогам підручникотворення, у той же час відзначаючись нетрадиційним підходом до навчання китайської мови.

Пропонована авторами НМК методика базується на сучасних здобутках вітчизняної мовознавчої, педагогічної та психологічної наук, ураховує вимоги Державного стандарту початкової освіти, забезпечує дотримання принципів особистісно орієнтованого навчання, комунікативно-діяльнісного підходу, а також наступності й перспективності з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей учнів 4-х класів.

Список використаних джерел

1. Бориско Н. Ф. Теоретичні основи створення навчально-методичних комплексів для мовної міжкультурної підготовки вчителя іноземних мов : Автореф. дис.... докт. пед. наук. Київ, 2000. 36 с.

2. Дидактичні та методичні засади компетентісно орієнтованого навчання іноземних мов у початковій школі : навч.-метод. посібн. / за наук. ред. В. Г. Редька ; відп. за вип. Т. К. Полонська. Київ : КОНВІ ПРИНТ, 2020. 288 с.

3. Концепція компетентісно орієнтованого навчання іноземних мов учнів початкової школи / В. Г. Редько, Т. К. Полонська, О. С. Пасічник, Н. П. Басай ; за наук. ред. В. Г. Редька. Київ : ТОВ «КОНВІ ПРИНТ», 2018. 36 с.

4. Редько В. Засоби формування комунікативної компетентності у змісті шкільних підручників з іноземних мов: теорія і практика. Київ : Генеза, 2012. 222 с.

5. Редько В. Г. Конструювання змісту шкільних підручників з іноземних мов: теорія і практика : моногр. Київ : Пед. думка, 2017. 626 с.

6. Редько В. Г. Організація компетентісно орієнтованого навчання іноземних мов у початковій школі : метод рек. Київ : КОНВІ ПРИНТ, 2019. 36 с.

7. Сократова Л. Г. Китайська мова. Навчальна програма для 1–4 класів. Київ : КГСМ № 1, 2018. 12 с.

8. Сократова Л. Г. Китайська мова. Підручник для 4 класу. Київ : КГСМ № 1, 2020. 175 с.